

RECU LL DE PREMSA

Giorgio Filippi, descobridor de la tomba de Sant Pau a Roma, a l'IEC

10 de desembre del 2007

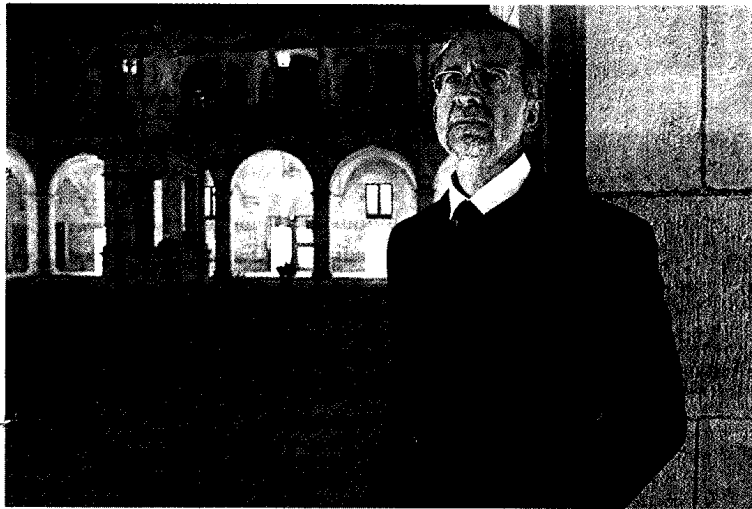
[Consulta El Butlletí de l'IEC](#)

Giorgio Filippi, descubridor del sarcófago de san Pablo, arqueólogo vaticano y epigrafista

Tengo 51 años. Nací en Roma. Soy católico. Soy conservador de la colección epigráfica de los Museos Vaticanos, la mayor del mundo. La investigación epigráfica me llevó a interesarme por encontrar el sarcófago en su basílica. He disertado en el Institut d'Estudis Catalans.

“He hallado el sarcófago de san Pablo: no sé qué hay en él”

MANÉ ESPINOSA

Lo que he descubierto es el sarcófago de san Pablo, con la inscripción “Paolo apostolo mart.” (a Pablo apóstol mártir).

¿Cómo es ese sarcófago?

Sencilísimo: de mármol y sin decoración alguna; cerrado por sus cuatro costados con cuatro grapas de hierro y con un orificio para el culto. La caja tiene una longitud de 2,55 metros, 1,25 metros de ancho y 0,97 metros de alto. La cobertura mide 0,30 metros de alto.

¿Para qué era ese orificio?

Cada año en la festividad del santo desde el altar se vertían por ese agujero en el sarcófago óleos santos para libaciones, un rito antiquísimo que consistía en que estos óleos tocaban las reliquias del santo como ofrenda.

¿Cómo está seguro de que los restos del sarcófago pertenecen a san Pablo?

Lo que he hallado es el sarcófago de san Pablo que representa la tumba del apóstol, independientemente de su contenido. Las investigaciones sobre el contenido del sarcófago deben ser autorizadas por el Santo Padre.

¿Y las autorizará?

Desde el día de San Pedro y San Pablo del año 2008, se celebrará en Roma el año Paulino

en conmemoración del bimilenario del nacimiento de Pablo... Tal vez sea en este año próximo o tal vez no.

¿No siente curiosidad? ¿No ha hecho ninguna indagación por su cuenta?

No, ni siquiera lo he pedido. Aquí hablamos de las reliquias de uno de los dos cofundadores de la Iglesia católica, junto con san Pedro. La investigación no puede satisfacer el capricho de una pura curiosidad...

No es asunto menor.

... Y no olvide que la Iglesia de Roma basa su primacía en su condición de custodia de las reliquias de los dos apóstoles.

Materia delicada donde las haya.

Durante dos mil años, los papas han sido fieles guardianes de esos sepulcros apostólicos y no han permitido tocar las reliquias ex corpore ni mucho menos moverlas. Ese secretismo ha propiciado que se perdiera el rastro del sarcófago de san Pablo durante siglos y ha evitado así el comercio de reliquias que estuvo en boga durante siglos.

¿Por eso ya nadie sabía dónde estaba el sarcófago de san Pablo?

Sabíamos que estaba bajo el altar mayor de la basílica, pero no sabíamos a qué nivel de profundidad ni cómo era exactamente. Desde la

Más allá de la tribu
Cuesta creer que ni el
dottore Filippi, bien tra-
ducido por el doctor Gó-
mez Pallarès, ni el Papa
hayan sucumbido a la
curiosidad de saber qué
contiene el sarcófago de
san Pablo, si es que con-
tiene algo. Lo que sí está
cargado de contenido es
la obra de Saulo-Paolo,
primer defensor de una
religión universal (católi-
ca) más allá de lo étnico
y tribal. Es el apóstol de
los gentiles que transfor-
ma la secta judía que
era el cristianismo (san
Pedro aún hacía circun-
cidar a los neófitos) en
una nueva religión que
trasciende cualquier
tribu o pueblo y se abre
a cualquier persona.
Desde Paolo, la religión
ya no es la máxima
expresión de un solo
pueblo elegido, sino la
de toda la nación de los
humanos.

edad media el peregrino iba a la basílica de San Pablo y tenía que creer –sin verlo– que el sarcófago y la tumba estaban allí. Ahora el hallazgo permite contemplarlo directamente (se ve uno de sus lados largos) junto a los restos del ábside constantiniano.

Una vuelta a los orígenes.

Necesaria. Hoy en la basílica brillan los mármoles y refulgen los metales; se podría pensar que es un templo erigido para mayor gloria del santo y sería un error, porque, en sus orígenes, la iglesia fue simplemente un cementerio de cristianos, los primeros cristianos.

Siempre ha habido tumbas en iglesias.

Le hablo de cerca de 5.000 sepulturas que calculamos hubo junto a la de san Pablo: los primeros cristianos, los primeros papas, sus seguidores, se enterraban junto a él, y el peregrino debía caminar sobre ellas.

Una experiencia, supongo, inolvidable.

La iglesia, asamblea de creyentes, seguía viva tras la muerte. Pero desde entonces han sido veinte siglos de construcciones, reconstrucciones, incendios, inundaciones...

¿Cómo empezó todo?

San Pablo fue decapitado fuera de la ciudad de Roma en la Via Laurentina en el año 67 y enterrado en la tierra junto a la Via Ostiense. Poco más que un siglo después, el presbítero Gayo habla de un monumento (un *tropaion*) funerario erigido allí, y Constantino, en el siglo IV, erige la primera basílica sobre él.

¿Quién colocó los restos en el sarcófago?

Podemos suponer que quienes lo tallaron en el 390 por orden del emperador Teodosio introdujeron los restos del apóstol dentro, del mismo modo que Constantino introdujo los de san Pedro en un nicho.

¿Y desde entonces...?

Sucesivas reestructuraciones, que llegaron hasta inicios del siglo VII, con Gregorio Magno, procuraron el levantamiento de casi dos metros del pavimento original del presbiterio. Así se creó espacio para que la gente de poder y prestigio pudiera también enterrarse junto al santo. El pavimento de las nave fue alzado, aunque en menor medida, por los continuos aluviones del cercano Tiber.

Supongo que ganaban puntos en el cielo.

No quiero cansarle con profusión de detalles arqueológicos, pero digamos que a través de los siglos se pierde la configuración original del lugar de la primitiva tumba hasta 1823, cuando, tras un devastador incendio, la basílica es reconstruida desde sus cenizas y estudiada de nuevo.

¿Y el sarcófago?

Incomprensiblemente, vuelve a la oscuridad más absoluta: se pierde por completo su pista hasta que en el año jubilar del 2000, a instancias del Vaticano, iniciamos los trabajos que llevan a su redescubrimiento...

... Que no habrá sido fácil.

Hemos excavado en seis puntos de la basílica, que no ha sido cerrada al culto; horadamos un túnel de setenta centímetros de ancho bajo el altar mayor: trabajábamos de noche para sacarlo a la luz.

LUÍS AMIGUET

L'arqueòleg Giorgio Filippi va trobar recentment la tomba de l'apòstol a la basílica de Sant Pau Extramurs a Roma

Sant Pau reapareix al segle XXI

Montse Frisach
BARCELONA

En una època de descreguts, que es descobreixi la tomba d'un sant apòstol és tota una notícia. Fa un any el Vaticà feia oficial que s'havia trobat el sarcòfag de Sant Pau al subsòl de la basílica de Sant Pau Extramurs de Roma. Malgrat que la tradició i totes les dades arqueològiques i històriques apuntaven que la tomba del sant era allà, mai ningú n'havia tingut l'evidència palpable. Ara, gràcies a les excavacions que es van iniciar el 2002, és possible veure el sarcòfag de marbre de l'apòstol, que va morir decapitat l'any 67 després d'haver estat empresonat arran de les persecucions de Neró contra els cristians.

L'arqueòleg i conservador dels Museus Vaticans Giorgio Filippi va ser el cap de les excavacions a la basílica de Sant Pau que des del primer moment tenien per objectiu trobar la tomba de l'apòstol de Tars. Filippi,

que ha passat per Barcelona convidat per l'Institut d'Estudis Catalans, on dilluns va pronunciar una conferència sobre la troballa, admet que les excavacions no van tenir només un objectiu arqueològic: "Durant el Jubileu del 2002 van venir molts pelegrins a Roma i molts ens demanaven de conèixer el lloc precís on era la tomba de sant Pau per poder-hi resar davant. En devoció és necessari un contacte directe".

La història de la troballa, avalada pels treballs arqueològics i per la documentació trobada recentment, és gairebé detectivesca, ja que els arqueòlegs sabien que la basílica s'havia alçat en el lloc on hi havia la tomba –a la Via Ostiense– però desconeixien on estava situada i com era. A més, al llarg de més de dinou segles, la basílica ha passat per moltes vicissituds. "Les fonts antigues parlaven de l'existència d'una primera basílica constantiniana del segle IV. Setanta anys després, l'emperador Teodosi

va fer construir una altra basílica més gran en substitució del primer edifici. A més, el 1823 la basílica va patir un incendi i es va haver de reconstruir totalment", explica Filippi.

Quan es feia la reconstrucció de la basílica i es feien els fonaments d'un gran baldaquí per a l'altar, es va aprofitar per fer excavacions. L'arquitecte Virginio Vespignani es va trobar davant d'unes restes arqueològiques que va esbossar en un bloc en deu o quinze dibuixos però sense una orientació clara. "En el dibuix més important s'hi veia una reixa, al darrere de la qual s'apreciava la tomba".

Les excavacions del 2002 es van fer a partir d'aquestes anotacions i de nova documentació, com una crònica del monestir de la basílica que parlava d'un sarcòfag. La troballa, en què també va aparèixer l'absis constantiniana, està a 1,30 m de profunditat i es pot veure actualment sota un vidre protector. ■

L'arqueòleg Giorgio Filippi a l'oratori de la seu de l'Institut d'Estudis Catalans. A sota, el papa Benet XVI en una visita a la tomba de sant Pau ■ XAVIER BERTRAL/OSSERVATORE ROMANO-REUTERS

El Festival Temporada Alta toca sostre

El certamen gironí assoleix una ocupació que supera el 91%

Elisabet Escriche
GIRONA

Un total de 33.590 espectadors i una ocupació mitjana del 91,83% en les 108 funcions que s'han representat en la setzena edició del Temporada Alta demostren,

segons el seu director, Salvador Sunyer, que l'actual estructura de Festival està "al límit". És per això que Sunyer va plantejar ahir un any de reflexió per decidir quin ha de ser el rumb que ha de seguir el certamen en les pròximes dues dècades. "Podem deixar-lo com està ara, que està molt bé, o intentar convertir-lo en un dels *top ten* dels festivals d'Europa", va puntualitzar el di-

rector. "S'ha de plantejar amb temps i sense urgència", va afegir.

Si s'opta per la segona opció, Sunyer va deixar clar que s'haurà d'ampliar el pressupost del certamen, que enguany ha estat d'1.800.000 euros, i igualar-lo al de festivals com el Grec, amb 4,4 milions d'euros; el de Madrid, amb 3 milions; o el d'Avinyó, amb 9,2. També s'hauran de buscar nous escenaris,

però sempre dins de l'àrea metropolitana de Girona. En aquest sentit, Sunyer veu amb bons ulls potenciar espectacles al carrer, però sense perdre el fil conductor del Festival. "Hi ha festivals que duen a terme espectacles en pavellons esportius", va assenyalar.

El que sí que és clar de cara a la propera edició és que es tornarà a dedicar una setmana al teatre d'algun país –enguany

s'ha centrat en el d'Argentina– i que es recuperarà el cicle de teatre *Els altres catalans*.

Gent sense entrades

Tant Sunyer com l'alcalde de Girona, Anna Pagans, i la de Salt, Iolanda Pineda, van valorar molt positivament l'edició d'enguany, que va començar el 4 d'octubre i va posar el seu punt final el 7 de desembre. El director del

Temporada Alta va destacar, sobretot, la qualitat de les obres internacionals. A nivell català, va elogiar els primers espectacles sortits del centre d'arts escèniques El Canal: *Coral romput i Blanco*. El primer ja té programada una gira pels Països Catalans, i el segon, una altra a nivell internacional. "L'apunt negatiu és que hi ha gent que s'ha quedat sense entrades", va dir Sunyer. ■

L'arqueòleg vaticà Giorgio Filippi va redescobrir fa un any el sepulcre que des del 390 era adorat com la tomba de Sant Pau. L'any que ve potser arribi el moment d'obrir-lo.

ERNEST ALÓS
BARCELONA

El desembre del 2006 era més escèptic. Però després de noves investigacions, avui sembla molt més convençut que sota l'altar papal de la basílica romana de Sant Pau Extramurs ha arribat gairebé a tocar les relíquies de l'apòstol. Tot i així, Filippi, conservador dels Museus Vaticans, va amb peus de plom. «El taüt amb la inscripció *Pau, apòstol, màrtir* deu contenir l'esquelet d'un jueu decapitat el segle I que responia al

«Seria fàcil tafanejar i introduir-hi una càmera endoscòpica. Però seria una profanació»

nom de Saule? Per si de cas, després de pronunciar una conferència a l'Institut d'Estudis Catalans, va recopiar totes les còpies i va vetllar perquè s'esborrés del disc dur el *power point* de la seva exposició.

«Pot afirmar que va trobar la tomba de sant Pau, o un sarcòfag que el segle IV era venerat com a tal?»

«El segon, amb tota seguretat. Però podem afegir que les relíquies ja estaven a la basílica de Constantí [gairebé un segle abans] i quan l'any 390 es va construir un nou temple, canviant-lo fins i tot d'orientació, es van mantenir exactament en el mateix lloc, encara que es van elevar tres metres en vertical. I Constantí va fer

GIORGIO FILIPPI ► ARQUEÒLEG

«Només el Papa pot obrir la tomba de sant Pau»

PROTECTOR DE RELÍQUIES ► A LA FOTO, DAVANT EL MOSAIC DE SANT PERE I SANT PAU DE LA CASA DE CONVALESCÈNCIA DE BARCELONA

el mateix, va construir el temple al voltant d'aquest punt.

«No han comprovat l'interior?»

«Hem descobert que el taüt té un forat en forma d'embut que s'utilitzava per crear relíquies per contacte amb les de l'interior i abocar-hi una gota d'oli en un ritu anual. Està ta-

pat només per una mica d'argamassa i seria fàcil obrir-lo i introduir-hi una càmera endoscòpica. Però és molt delicat. iEs tractaria de les relíquies de l'apòstol que va fundar amb sant Pere l'Església de Roma! El seu conservador és el Papa i només ell pot autoritzar que obrim la tomba i mirem què hi ha a dins. Tafane-

jar és fàcil, però seria una profanació. Esperem l'autorització. L'any que ve serà el bimil·lenari del naixement de sant Pau, un any sant, i potser...

«¿Creu que llavors trobaran les relíquies, o és només un monument?»

«Crec que sí que hi són. La historicitat de sant Pau no depèn de les relíquies. Però tenim la certesa que estem a sobre d'un sepulcre romà de l'època de sant Pau. Que al seu voltant, en una posició incòmoda, al segle III es va edificar una basílica pensada perquè la tomba fos visible i adora, i va créixer una enorme necròpolis ja que la basílica, de fet, és un enorme cementiri cobert amb 5.000 tombes. I que això succeeix al mateix lloc que al segle II el primer testimoni històric que coneixem, el de Gai, deia que es trobava el *trofeu* de sant Pau, igual que el que ja s'ha trobat a Sant Pere. No té sentit que escollissin un lloc a l'atzar, en un cementiri qualsevol i inventessin una història perquè tot quadrés. Allà hi havia alguna cosa que no es podia traslladar.

«En pocs dies, el ministre de Cultura, Rutelli, i l'alcalde de Roma, Veltroni, han mostrat a la premsa mundial la caverna de la lloba capitolina i les habitacions de la Casa d'August. ¿Ha arribat també a Itàlia l'estil Zahi Hawass?»

«En quin sentit?»

«L'espectacle arqueològic per atraure el turisme...»

«A Roma és molt fàcil descobrir coses d'interès que canvii la manera de veure el passat. Examinant el 0,5% del subsòl de la basílica de Sant Pau ho hem fet. Per a les persones que no viuen allà sí que són descobriments espectaculars, però a Roma als arqueòlegs no ens sorprenen tant. Explicar-los de manera vistosa sí que serveix a operacions polítiques o econòmiques, però... A Sant Pau, l'excavació s'ha fet per motius de culte. Per primera vegada en 1.400 anys podem venerar la tomba de sant Pau mitjançant un contacte directe i visible. =»

LLETRES ► NOVETATS

El biògraf de Martí i Pol desenterra les cartes d'amor extramaritals

EL PERIÒDICO
BARCELONA

Ignasi Pujades ja ha cobert la segona etapa del seu projecte biogràfic de Miquel Martí i Pol en quatre volums. Després de *L'arrel i l'escorça*, ha cobert l'interval 1957-1969 en *El llarg viatge*. Un període marcat per la relació que va mantenir amb una dona casada, Anna, que està en la base del seu poemari *Estimada Marta*. Martí i Pol estripava les cartes d'ella i les tirava al riu perquè no les descobris la seva dona, Dolores. Ella, en canvi, les va conservar totes, més d'un centenar, i ha permès a Pujades reproduir el traslladar.

El volum relata l'etapa 1957-1969, en què el poeta va donar un gir social a la seva obra

timoni del que el poeta va qualificar com «una amistat gairebé perfecta», i casta, que no obstant es van veure obligats a trencar.

Segons Pujades, en aquest volum el lector descobreix un Martí i Pol en plenitud de facultats, és una persona dreta a la qual encara no se li ha manifestat l'esclerosi múltiple i que en aquells anys «abandonava l'etapa metafísica religiosa anterior i descobria l'humanisme social».

El tercer volum començarà el 1970, l'any en què l'esclerosi múltiple es manifesta de forma evident. Poc després, Martí i Pol es va casar amb la seva segona dona, Montserrat Sans, després d'haver enviat de la seva primera dona, Dolores. =»

Teatre Tívoli A PARTIR 15 DIC

BOVALIA

una fantàstica aventura submarina

Funciones:
12h y 17:30h

el Periódico

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
i Mitjans de Comunicació

L'AUDITORI

L'Auditori i la Generalitat porten els Concerts familiars i escolars arreu de Catalunya

Concerts previstos per al mes de *novembre*:

Corda i descorda

4 novembre	12h	Mataró	Teatre Monumental
7 novembre	9.30h, 11h i 15.30h	Mataró	Teatre Monumental
8 novembre	9.30h, 11h i 15.30h	Mataró	Teatre Monumental
11 novembre	17h	Olot	Teatre Principal
23 novembre	9.45h i 11h	St. Vicenç dels Horts	Teatre Centre Catòlic

Aigua

25 novembre	12h	Cornellà	Museu de l'Aigua
-------------	-----	----------	------------------

CULTURA

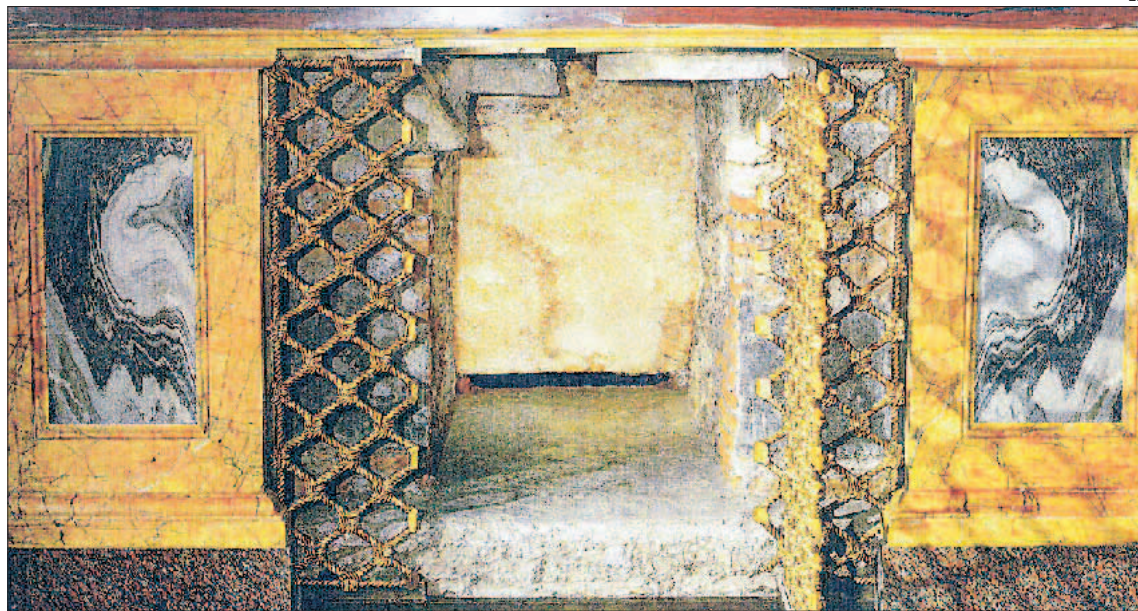
El sepulcro de San Pablo podría abrirse el próximo año si lo autoriza el Papa

Giorgio Filippi dice en Barcelona que la investigación arqueológica «ha concluido»

Víctor Fernández

BARCELONA- Hoy hace un año el Vaticano hacía público uno de los descubrimientos arqueológicos más importantes de los últimos tiempos. Durante siglos el sarcófago del apóstol San Pablo había permanecido oculto bajo el subsuelo de la Basílica de San Pablo Extramuros, en la Ciudad del Vaticano. El director del proyecto arqueológico, Giorgio Filippi, visitó ayer Barcelona para dictar una conferencia en el Institut d'Estudis Catalans sobre este tema y anunciar los nuevos descubrimientos alrededor del sepulcro.

Filippi, en declaraciones a LA RAZÓN, aseguró que «toda la investigación ya se ha concluido. Lo único que queda por conocer es el contenido del sepulcro del apóstol». Para ello es necesario una autorización firmada por el Papa Benedicto XVI que todavía no se ha plasmado en un documento. Sin embargo, el especialista cree que el próximo año, en el que se conmemora el milenario del nacimiento de San Pablo –del 29 de junio de 2008 al 28 de

Una imagen del sepulcro de San Pablo en el subsuelo de Ciudad del Vaticano

junio de 2009–, se podría conceder la esperada autorización. «Creemos que esta celebración puede permitir el plantear la apertura de la tumba, especialmente si se tiene en cuenta

que este hecho formaría parte de una programación cultural», matizó Filippi.

El sepulcro plantea numerosas preguntas para los especialistas

en el tema porque, a diferencia de otras tumbas de esa época, «carece de inscripciones y de cualquier tipo de decoración. Si hemos fechado los restos en el año 390 d.C. es sobre

todo gracias a las excavaciones arqueológicas».

Las investigaciones arqueológicas en la zona, comenzadas en 2002 y acabadas el 22 de septiembre de 2006, sacaron a la luz diferentes estratos, formados por el ábside de la antigua basílica constantiniana, englobada en el transepto del edificio de los Tres Emperadores: en el suelo de este último, bajo el altar papal, apareció el gran sarcófago del que se había perdido el rastro y que ya se considera tumba de San Pablo.

El sepulcro, fechado en el 390 d.C., no contiene ningún tipo de decoración

Las investigaciones arqueológicas bajo el altar papal duraron cuatro años

Jugando con la especulación, Giorgio Filippi cree que dentro de la tumba lo que aparecerá es «una reliquia auténtica». El profesor está convencido de que, una vez el Papa de su consentimiento, se revelará «lo que el emperador Teodosio y el Papa Siricius afirmaron que eran los restos del apóstol San Pablo. Ahora hay que esperar».

Tu potencial, nuestra pasión.™
Microsoft®

Envía ese e-mail urgente mientras estiras las piernas.

Puedes hacer mucho más si tu teléfono tiene Windows.®

hazmasvivemas.com

El HTC Touch lo puedes encontrar en tu tienda Vodafone más cercana.

● **Conferència : 'Giorgio Filippi'.** El descobridor de la tomba de sant Pau a Roma, Giorgio Filippi, visitarà avui l'Institut d'Estudis Catalans per parlar sobre les darreres excavacions fetes a la Basílica de Sant Pau de Roma en la conferència *Oltre la grata: nuove indagini sulla tomba di S. Paolo a Roma (Més enllà de l'excavació: noves recerques sobre la tomba de sant Pau a Roma)*. Els treballs, que es van iniciar a principis del 2002, van servir per documentar una estratigrafia formada per l'absis de la basílica constantiniana, englobada en el transsepte de l'edifici dels Tres Emperadors. Just en el subsòl d'aquest últim, Filippi va descobrir el gran sarcòfag del qual s'havia perdut el rastre i que es considera, des de l'època teodosiana (segle IV), la tomba de sant Pau. Institut d'Estudis Catalans (Carme, 47).

Arqueologia Conferència de **Giorgio Filippi** sobre les excavacions a la basílica de Sant Pau Extramurs. Institut d'Estudis Catalans. Carme, 47. A les 19.00 hores. Entrada lliure.

Tumba santa/Barcelona

El descubridor de la tumba de San Pablo en Roma, Giorgio Filippi, presentará las últimas excavaciones en aquella basílica.

**IEC/ CARME, 47/ 19.00 H/
ENTRADA LIBRE**